

# Kompetanse hos barnesakkyndige

Espen Walstad

Jørn Søvik  
psykolog

Det er mange krav til barnesakkyndige, og av og til vil ikke deres arbeid holde absolutt høyeste faglige standard. Nettopp derfor har vi et omfattende system som kvalitetssikrer beslutningene i barnevern og barnelovsaker. – Vi kjenner ikke til noen beslutningsprosess i vårt samfunn som er så grundig, skriver Espen Walstad og Jørn Søvik.



MANGLENDE DOKUMENTASJON: Det er ingen utvikling i retning av stadig svakere faglig grunnlag hos de sakkyndige, slik Mette Sund og Halvor Øvreide synes å hevde i oktoberutgaven av Psykologtidsskriftet. – Slike alvorlige påstander krever dokumentasjon, noe de to ikke fremlegger, skriver Espen Walstad og Jørn Søvik i sitt innlegg.

**DEBATT: BARNESAKKYNDIGHET**

Sakkyndige understøtter det biologiske prinsipp til tross for kunnskapsstatus, og det eksisterer en urealistisk tiltro til at tidlige skader kan rettes opp, skrev Mette Sund Sjøvold og Halvor Øvreide i forrige utgave av Psykologtidsskriftet.

Barnefaglig sakkyndighet er et komplisert og krevende arbeidsområde for psykologer. Debatt og kritisk gjennomgang av rutiner og praksis er derfor viktig. Mette Sund Sjøvold og Halvor Øvreeide hevder i sitt innlegg i oktoberutgaven av Psykologtidsskriftet at «På stadig svakere faglig grunnlag blir fortsatt det biologiske «eiendomsprinsippet» fremmet som barnets beste». Men hvor tar de påstanden om at vi har en utvikling i retning av *stadig svakere* faglig grunnlag hos de sakkyndige fra? Slike alvorlige påstander krever dokumentasjon, noe de to ikke fremlegger. Dette er for øvrig en type retorikk som de to dessverre deler med flere som har hatt synspunkter på kvaliteten i det barnesakkyndige arbeidet (se for eksempel Salvesen i Psykologtidsskriftets februarutgave i år og diverse ytringer i VG (for eksempel Dahlen 06.10.13)). Dette vanskeliggjør en konstruktiv debatt. For vi trenger en faktabasert debatt både i Psykologtidsskriftet og dagspressen. Men sensasjonspregede oppslag som generaliserer enkeltsaker og hvor de berørte sakkyndige verken kan kommentere eller svare på påstander grunnet taushetsplikt og fagetikk, gagnar verken faget eller debatten (se for eksempel VG 22.09.2013). Så vidt vi vet, er det ingen vesentlig økning i det prosentvise antallet rapporter som ikke blir gitt godkjenning i Barnesakkyndig kommisjon, eller i antall konstaterte brudd på de fagetiske prinsipper om kompetanse (eller for den saks skyld respekt, integritet og ansvar).

## Utfordringer i det sakkyndige arbeidet

Det er høye krav til rolleforståelse og kunnskap på de ulike fagområdene som barnesakkyndige utredninger berører. Utredning av foreldres omsorgskompetanse stiller krav om kunnskap om temaer som spenner mellom rusmisbruk, ulike psykiatriske lidelser og personlighetstilstander, kulturelle aspekter, vold og seksuelle overgrep, for å nevne noe. I tillegg må den sakkyndige ha kompetanse til å utrede psykologisk tilstand og behov hos barn i ulike aldre. Kjerneområdet for sakkyndigfeltet ligger i å konkretisere hvordan eventuelle svakheter i foreldres omsorgskompetanse får konsekvenser for det aktuelle barnets utvikling og behov.

Det utøves et sterkt følelsesmessig press på den enkelte sakkyndige når det arbeides med en konkret sak. Den barnefaglige utrederen møtes ofte med en sterk invitasjon til emosjonalitet framfor rasjonalitet. Psykologen berøres ofte av følelser som vekkes når hun eller han kommer i kontakt med barn som ikke har det godt. Det er åpenbart at den tette kontakten en får med foreldrene gjennom en utredning, gjør sterkt inntrykk. Foreldrenes rettigheter målbæres også med kraftig røst av advokatene og ikke sjelden av media.

*Vi oppfatter det som et kvalitetsstempel at domstolen i svært mange saker velger å legge stor vekt på den sakkyndiges utredning*

I tillegg må den sakkyndige ofte forholde seg til oppdragsgivernes forventninger om høy faglig standard, samtidig som det ligger mer eller mindre skjulte forventninger om å begrense ressursbruken (kort tid, timeramme og begrensninger i adgangen til å være to sakkyndige i samme sak). Ofte har også oppdragsgiveren forventning om veiledning i den konkrete saken, noe som kan innebære ønske om at den sakkyndige tøyer strikken for hva en har faglig grunnlag for å uttale seg om. Den enkelte sakkyndige er selvsagt bare et menneske, hvor erfaringene fra eget liv er med på å prege vurderingene og konklusjoner en kommer til.

Det er ikke til å undres over om sakkyndiges arbeid fra tid til annen ikke holder absolutt høyeste faglige standard og tilfredsstillende strengeste krav til objektivitet. Derfor er det et omfattende system som kvalitetssikrer beslutningene i barnevern og barnelovssaker hvor sakkyndigerklæringer bare er en del av beslutningsgrunnlaget.

## Kvalitetskontroll av sakkyndige i barnevernssaker

I en barnevernssak vil den sakkyndiges rapport vurderes i Barnesakkyndig kommisjon, hvor den må godkjennes før den kan brukes som grunnlag for beslutning. Deretter vil arbeidet/rapporten bli vurdert av oppdragsgiveren (som regel er dette barnevernstjenesten ved saksbehandler og eventuelt kommunens advokat). Hvis det blir besluttet at tvangssak fremmes, blir rapporten oversendt private parters advokat, som får anledning til å gjennomgå den med sin(e) klient(er). Normalt vil den sakkyndige erklæringen bli fremlagt for Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker som en del av bevisføringen. Den sakkyndiges arbeid vil gjennom dette underlegges full kontradiksjon – altså gis det anledning for alle aktørene i saken til å trekke frem svakheter og styrker ved den sakkyndiges arbeid. I de mest kompliserte sakene vil nemnda kunne settes ned med to legfolk og to barnefaglig sakkyndige, ofte psykologer, i tillegg til nemndlederen, som er jurist.

I barnevernssaker er det i prinsippet tre ankeinstanser – tingrett, lagmannsrett og Høyesterett – som alle har anledning til å oppnevne nye sakkyndige, og anledning til å forholde seg kritisk til de sakkyndiges arbeid. I tillegg til dette er det adgang til å klage på den sakkyndiges arbeid til helsetilsynet og til Psykologforeningens fagetiske råd, som også har sin egen ankeinstans. Vi kjenner ikke til noen beslutningsprosess i vårt samfunn som er så grundig, og det skulle bare mangle når det er så viktige beslutninger det dreier seg om.

## Utdanningsprogrammet for sakkyndige

Som ledd i arbeidet med å kvalitetssikre sakkyndiges virksomhet har Barne- og likestillingsdepartementet (BLD) etablert et utdanningsprogram for sakkyndige.

Utdanningsprogrammet drives av Psykologforeningen og har nylig gjennomgått en revisjon og oppgradering på enkelte områder. For å komme med i programmet må en normalt kunne dokumentere relevant praksis og være barnepsykiater eller spesialist i klinisk psykologi.

Utdanningsprogrammet er toårig og består av kurs, 45 timer veiledning og praksiskrav. Gjennomført utdanningsprogram med attest fra veileder gir adgang til å stå på BLDs liste over barnefaglig sakkyndige. Det arrangeres årlige oppdateringskurs for sakkyndige, både i regi av BLD og Forening for sakkyndige psykologer (FOSAP). For å stå på BLDs liste må en jevnlig dokumentere praksis og gjennomførte kurs.

Etter vårt skjønn finnes det neppe noen bedre satsing på kompetanse hos kliniske psykologer enn i sakkyndigfeltet. Vår erfaring etter mange år i fagfeltet er at sakkyndige psykologer som har gjennomgått sakkyndigprogrammet, blir stadig mer rollebevisste og jevnt over leverer et godt grunnlag for beslutninger i barnesaker.

## Avsluttende kommentar

Vi oppfatter det som et kvalitetsstempel at domstolen i svært mange saker velger å legge stor vekt på den sakkyndiges utredning. Selv om det leveres mye solid faglig arbeid, er det selvsagt alltid mulig å bli bedre, ikke minst fordi en også må være oppdatert på ny faglig kunnskap. Vi er enige i at det kan være problematisk at våre oppdragsgivere velger å bruke aktører som ikke har gjennomgått den eneste relevante etterutdanningen for sakkyndige. Derfor mener vi tiden er inne for at det må stilles krav om at alle som utfører barnesakkyndig utredning, skal stå på departementets liste. Det er også på tide at politiske myndigheter tar fatt i Øvreideutvalgets forslag om å stimulere til mer forskning på fagfeltet, for eksempel om å opprette professorat (NOU 2006:9 – om kvalitetssikring av sakkyndigrapporter i barnevernet.).

Vi enig med Sjøvold og Øvreeide om at utredning av små barn krever spesiell opplæring og kompetanse som en ikke kan forvente at alle barnesakkyndige har. Derfor har Psykologforeningen tatt initiativ overfor BLD om at en differensierer kompetansen på departementets liste, slik at det framgår hvem som har spesiell kompetanse til å utrede de små barna og samspillet med foreldrene deres. På denne måten vil oppdragsgiveren få veiledning om hvem som har rett kompetanse til de aktuelle sakene. I tillegg vil de relativt få sakene kunne kanaliseres inn mot en mindre gruppe sakkyndige som dermed kan oppnå det nødvendige volumet av saker som skal til for å vedlikeholde sin kompetanse. Vi har heller ikke problemer med å støtte Sjøvold og Øvreeides forslag om at det satses på gode faglige miljøer med kvalifiserte sakkyndige som har faglige, metodiske og kollegiale rammer for å utføre arbeidet. Vi trenger flere institusjoner som kan tilby døgnutredning som en del av den sakkyndige utredningen i barnesaker. Psykologforeningen har også tatt initiativ overfor BLD om å vurdere hyppigere bruk av to eller flere sakkyndige i barnesakene. Det vil redusere risikoen for at «ensomme ulver» kan danne subkulturer uten tilstrekkelig faglig utveksling og refleksjon fra kolleger.

Vi vil imidlertid advare mot klokkertroen på at fagmiljøer i institusjoner gir tilstrekkelig beskyttelse mot feilaktige faglige oppfatninger og følelsesmessig påvirkning. Etter gjeldende retningslinjer har rapporter fra denne type institusjoner også svakere kvalitetssikring fordi de ikke skal kvalitetskontrolleres av Barnesakkyndig kommisjon. Vi trenger et differensiert fagmiljø der en må satse på den faglige utviklingen av alle aktører. Det er på sin plass å påpeke at det er andre enn psykologene som skal ta de endelige beslutningene i barnesakene. Derfor er det også viktig å videreutvikle og kvalitetssikre beslutningsprosessene.